

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Gabriël van den Brink

Moderniteit als opgave. Een antwoord aan relativisme en conservatisme.

SUN uitgeverij | 2007 | 320 pp. | € 29,50 | ISBN 978 90 8506 394 0

Moderniteit en heimwee naar overzicht

door *Frank A.M. van den Heuvel*

Redacteur van cdv.

In 1996 schreef Gabriël van den Brink zijn boek over Woensel: *De grote overgang. Een lokaal onderzoek naar de modernisering van het bestaan. Woensel 1670-1920*. Dit was een boeiend boek, omdat hij een buurt van Eindhoven beschreef die *pars pro toto* stond en staat voor een groot deel van Nederland. Het boerendorpje Woensel was een typisch zandgronddorp in Oost-Brabant dat een fenomenale groei doormaakte van gehucht tot *suburb*. En dan heeft hij eigenlijk nog een heel interessante periode, namelijk van 1920 tot heden, laten liggen, want toen was Woensel het snelst groeiende deel van Nederland, synchroon lopend met de expansie van grote bedrijven als Philips, DAF en andere industrieën in Eindhoven. Zelf ken ik het omdat ik opgroeide in Woensel, zo'n typische wijk uit de jaren vijftig, zestig, waarvan er zoveel waren in Nederland. Inderdaad begon daar de moderniteit. De moderniteit met alle zegeningen, maar ook met knelpunten, vragen, onzekerheden. Groei en de daarbij behorende moderne wereld, zijn minstens

zo lastig als krimp en stilstand. Daarom is het logisch dat Van den Brink in zijn boek *Moderniteit als opgave. Een antwoord aan relativisme en conservatisme* regelmatig terugrijpt op zijn onderzoek in en beschrijving van Woensel.

* * *

James Kennedy zegt het al in zijn voorwoord bij dit boek: 'Modernisering (...) komt tot stand door de enorme hoeveelheid kleine keuzes die mensen maken in het alledaagse leven'. Zo beschrijft Van den Brink in zijn boek de gewone dingen die mensen meemaken, dáár zit de moderniteit in. Zoals ogenschijnlijk kleine uitvindingen als koelkast, stofzuiger en wasmachine revoluties teweeg brachten in het huishouden. Toen deze in de jaren vijftig doorbraken ging het huishouden ineens een stuk sneller en simpeler, kregen vrouwen tijd om buitenshuis te gaan werken, kwam er meer geld binnen in een gezin, waardoor allerlei, voorheen buitensporige uitgaven konden worden gedaan en gingen mensen massaal op vakantie. Kortom, de moderne tijd brak aan. Ook Van den Brink begint zijn analyse vanaf die tijd, vanaf de jaren zestig toen een aantal 'ontwikkelingen zich aandienende die de morele, intellectuele en politieke gemoedsrust van

B
O
E
K
E
N

het Westen aantastten'. Het onderscheid tussen elitecultuur en volkscultuur vervaagde, de kennis- en informatie-explosie kwam en de wereld was in beweging, waarbij het Westen zijn positie (deels) moest prijsgeven. Het ging vanaf dat moment alleen maar sneller, moderner, beter (?). Het overzichtelijke wereldbeeld verdween. Veel veranderingen gingen geleidelijk, waardoor ze niet zo opvielen, maar wanneer je dan tien, twintig jaar verder bent, is het leven totaal veranderd, en dat binnen één generatie. En in onze tijd gaat het weer veel sneller. De veranderingen, het tempo, de nieuwigheden – het gaat rap. Mensen worden dan onzeker. Het doet me denken aan het essay van Ralf Bodelier: *Bomen hebben wortels. Mensen hebben benen*. In dit boek beschrijft Bodelier de wereld op drift. De globalisering, waarbij Chinezen onze productie overnemen en Filippijnse *au pairs* Amsterdamse kinderen opvoeden. De stromen mensen die dagelijks, jaarlijks onderweg zijn naar een beter bestaan. Bodelier beschrijft de wereld die zich geen raad weet met de snelheid. Hij beschrijft het intense verlangen van mensen, met benen, mee te doen aan de moderne, globaliserende samenleving, maar ook mensen die een diepgewortelde angst hebben voor diezelfde wereld, omdat zij geen houvast meer biedt. Over de slopende dynamiek van de constante verandering en over de wanhopige roep om stilstand en overzicht. Over de wil om te ontsnappen uit traditionele verhoudingen en het hardnekkige verzet van structuren om mensen te laten gaan. Dit alles beschrijft Van den Brink ook, met onderzoeksfeiten als bevestiging. Mensen willen vooruitgang, maar hebben soms ook moeite met de nieuwe wereld. En dan is moderniteit inderdaad een opgave. We zien het ook vertaald in de politiek in Nederland. Voor veel mensen gaat het allemaal te snel. De uitslag van de parlementsverkiezingen

van november 2006 was helder: mensen stemden niet meer traditioneel links-rechts, economisch. Mensen stemmen cultureel. Veel mensen kunnen en willen het tempo van de Randstad, de grachtengordel niet bijbenen. Weg van het kosmopolitisme, angst voor Europa, hangen naar tradities. De winnaars waren Wilders, SP, ChristenUnie en CDA. Provincie versus Randstad. Het oude versus de moderniteit. De heimweepartijen wonnen. Links en rechts conservatisme won.

* * *

Van den Brink beschrijft het moderniseringsproces door verder terug te grijpen. In wezen begon het al veel eerder. De revoluties waren mentaal (wetenschappelijk), politiek (Franse Revolutie), economisch (Industriële Revolutie) en demografisch (seksuele revolutie), waarbij de groep die het betreft steeds groter wordt: van de intellectuele elite via de stedelijke burgerij en de arbeidende klasse naar de gehele bevolking. Egalitair dus. Het sluit eveneens aan bij Inglehart en Maslow, die ook de waarden van en voor mensen beschrijven. Van primaire levensbehoeften naar meer postmaterialistische waarden. Het werken met de indeling van een onderzoeksbureau als *Motivaction* past in dat kader. Mensen zijn in te delen naar culturele achtergronden, resulterend in categorieën als kosmopolieten, traditionele burgerij, en de opwaarts mobielen. In zijn onderzoek noemt Van den Brink ook terecht de onderzoeken van Geert Hofstede, die voor IBM een onderzoek deed naar de specifieke culturen van mensen in de verschillende landen in de wereld. Uit dit onderzoek blijkt dat de wereld is in te delen in allerlei groepen landen die verschillend scoren op moderniteit, met meetpunten als gelijkwaardigheid, individualisme, emancipatie (masculien versus feminien) en zelfvertrouwen. En dan blijken landen als Nederland en België enorm te verschillen. Islamitische landen hebben

een groter huis en allerlei apparatuur. Moderniteit geeft dus knelpunten overal in de wereld en wanneer ergens in de wereld knelpunten zich manifesteren, dan merken wij dat hier. En hoezeer ook wij worstelen met de moderniteit bleek onlangs weer tijdens de zogenoemde embryocrisis, die kabinet, politiek en samenleving verdeelde en verdeelt. Moeten we alles uitvoeren wat we wetenschappelijk en medisch kunnen? Waar ligt de (ethische) grens? Hebben we ooit nog de luxe van het niet-weten? Tja, dan is moderniteit echt een opgave.

* * *

Het hoofdstuk over 'Discipline en betrokkenheid' is boeiend en verklaart weer veel hoe het hedendaagse leven in elkaar zit. Het beschrijft de individualisering en hoe mensen in het leven staan, ook in relatie tot hun directe omgeving. Mensen zijn inderdaad individuen, maar in verschillende gedaanten, ze zijn bijvoorbeeld consument, burger, activist en belastingbetaler. Ook de katholiek-sociale leer heeft altijd een zwak gehad voor het individu, of, beter gezegd, voor de persoon. Je moet van jezelf houden om goed te kunnen zijn voor anderen, voor je omgeving. Individualisme kan eveneens doorschieten en dan komen we bij de discussie over winnaars en verliezers, een strijd die mensen in een modernere wordende wereld onzeker en angstig maakt. In deel 4, over burgerschap, werkt Van den Brink dit onderwerp verder uit. Hij beschrijft de onzekerheden en angsten van mensen. En dan willen veel mensen een hek om Nederland, even stilstand, even rust, even overzicht, zoals ook Bodelier het beschrijft. Als researcher maakt Van den Brink een overzicht met daarin de politieke kenmerken van drie soorten burgers: bedreigde, berustende en bedrijvige. En dan trekt hij de relevante conclusie — ook voor politici — dat 'bestuurders en politici het altijd verkeerd doen'. Dit verklaart waarom ieder kabinet in

ieder land een slechte waardering krijgt. In zijn boek beschrijft Van den Brink verder nog de verschraling van publieke diensten, zoals ook in *Beroepszeer* (CDV, zomer 2005) aan de orde kwam, en de participatie van migranten in Rotterdam.

In het hoofdstuk over nieuwe inzichten betoogt Van den Brink dat modernisering altijd geleidelijke verandering is. Volgens mij gaat dit niet in alle gevallen op. Met name in Azië hebben we de laatste decennia een snelle modernisering gezien, met alle problemen van dien. Deze snelheid komt vooral door het kopieergedrag. Delen van China slaan nu fases over die wij bewust hebben meegemaakt. Een mooi voorbeeld is Kuala Lumpur in Maleisië dat in de jaren zeventig van houten hutten naar wolkenkrabbers ging. Dus zeker geen geleidelijkheid. Overigens maakt de snelle groei in deze opkomende landen mensen in Europa weer onzeker. Het is bedreigend. Evenals de groei van de Europese Unie en de Polen die hier komen werken. En steeds is het weer hetzelfde: angst voor het nieuwe, heimwee naar wat men kwijtraakt en te weinig kijken naar de nieuwe verworvenheden. En dan is het de vraag of modernisering aanpassing is aan de nieuwe tijd of veroorzaakt de nieuwe tijd moderne ontwikkelingen? Op het eind poneert Van den Brink nog een opvallende stelling: 'Het zou kunnen dat Nederland door de intensiteit van het maatschappelijk verkeer in combinatie met zijn openheid voor internationale invloeden veel gevoeliger op de golfslag van modernisering reageert'. Dat lijkt me dus niet. Juist gesloten samenlevingen reageren heftiger op moderniteit als deze binnenkomt. Hoe opener een samenleving is, hoe geleidelijker het allemaal gaat en evolueert.

* * *

Moderniteit als opgave is een actueel boek. Actueel voor iedereen die geïnteresseerd is in sociologie en voor wie wil weten hoe his-

